

STM 1961

»Ja, vi elsker dette landet.»

Et essay om utførelsen

Av Olav Gurvin

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

«Ja, vi elsker dette landet»

ET ESSAY OM UTFØRELSEN

AV OLAV GURVIN

«Ja, vi elsker» synges på forskjellige måter, for vi nordmenn har merkelig nok ikke noen fast tradisjon i syngemåten av nasjonal-sangen, slik som de fleste andre folk har. Riktignok hører en til dels «Du gamla, du fria» blir sunget i forskjellige tempi i Sverige, men denne melodien er en folkemelodi, og da står man straks noe friere i tolkningen.

Melodien til «Ja, vi elsker» derimot er skrevet av en komponist og en må da kunne gå ut fra at han har vært klar over hvorledes den skulle foredras. Men på de trykte utgavene er det brukt tre slags tempo-betegnelser: tempo di marcia, moderato og maestoso, og foredragsbetegnelsene skifter også. Orkestre og mannskor tar gjerne melodien temmelig hurtig, men folk flest synger den noe langsommere.

Vi vet at Bjørnstjerne Bjørnson, som er mester for teksten, kalte «Ja, vi elsker» en hymne. Vi kjenner til at han flere ganger protesterte mot den hurtige utførelsen, en gang til og med på et offentlig møte i Studentersamfundet.

Like før 2. verdenskrig traff undertegnede dikterens sønn Bjørn. Forfatteren Oskar Braaten var også til stede. Bjørnson ble meget ivrig da talen kom inn på fedrelandssangen, og han sang første vers i et temmelig langsomt tempo og føyde til med ettertrykk: «slik ville far at den skulle synges». Bjørnstjerne Bjørnson og Rikard Nordraak var fettere og var meget sammen, og det til og med hösten 1863 da Nordraak sannsynligvis komponerte melodien til «Ja, vi elsker». Vi har også et udatert brev¹ fra Bjørnson til Johan D. Behrens, og det fremgår av dette at Bjørnson kjente til Nordraaks melodi mens han holdt på med omarbeidelsen av diktet. Det er derfor meget sannsynlig at Nordraak også kjente til Bjørnsons mening om at diktet var en hymne. Men på den annen side har Nordraak, såvidt vi vet, hverken sagt eller skrevet noe om hvorledes han ville ha sin melodi

¹ Finnes i Bjørnson-samlingen, Universitetsbiblioteket, Oslo.

sunget, og vi har derfor bare hans manuskripter å holde oss til. Av dem har vi to, det ene er renskrevet og gjengis her.² (Eks. 1.)

På dette står det Tempo di marcia, men en ser også at det er skrevet med en annen hånd enn komponistens. På originalmanuskriptet viser det dessuten tydelig at blekket er et annet. Nordraak har nemlig selv bare skrevet notene, inn i disse det første vers, sitt eget navn over første notelinje og 2., 3. og 4. vers under melodien. Alt det andre, teksten over notene og 5. og 6. vers nederst, er såvidt en kan skjønne, skrevet med Johan D. Behrens' hånd. Denne har også foretatt noen forandringer i akkordene takt 6 og 7 og i de to siste takter. Han har også forandret en del note- og pauseverdier.

Det andre manuskriptet³ har mindre betydning. Det er nærmest rablet ned i farten. Det har tatt med noen av Behrens' forandringer, og må derfor være skrevet senere enn det første, som Behrens brukte som forelegg da han høsten 1864 utga «Ja, vi elsker» som nr. 379 i «Samling af Flerstemmige Mandsange». Men heller ikke på dette senere manuskript står noen tempoangivelse.

Er det da riktig å synge «Ja, vi elsker» i marsjtempo slik som Behrens vil ha det? Neppes. Nordraak har bygget sin melodi helt etter versets form. Hver verselinje har fått et tilsvarende musikalsk motiv. Melodisk sett kommer linjene hver for seg, og i sang faller det naturlig å følge dikterens form:

«Ja, vi elsker dette landet
som det stiger frem
furet værbitt over vannet
med de tusen hjem o.s.v.»

Rimene kommer til sin rett, og hvert motiv har da fått sin forming i utførelsen. Det må selvfølgelig ikke lages noen egentlig pause, men to motiver må heller ikke gli over hverandre uten dynamisk frasering.

Når melodien utføres hurtig, har to og to motiver og verselinjer så lett for å gå sammen i én frase uten skille. Det er også det hurtige tempoet som sannsynligvis er en av årsakene til at det er blitt vanlig å overtrekke verselinjene. Riktignok begrunner enkelte denne overtrekkingen med at deklamasjonen krever den mange steder. To og to linjer hører ofte sammen, og de må da gå over i hverandre, skal meningen komme klart fram. Det skal være uheldig f. eks. å synge

² Nr. 1462, Norsk Musikksamling, Universitetsbiblioteket, Oslo.

³ R. Nordraak I, Bergens offentlige bibliotek. — En utredning om sangens tilblivelse finnes i Anker og Gurvin, R. Nordraaks samlede verker, Oslo 1942—43.

N. 379 Norsk. Fædrelandsfang

Tredje Gang trykt i Joh. D. Behrens' Samling af Flerstemmige Mandsange. Richard Nordraak.

Tempo di marcia

Ja, vi el-sker det-te Lan-det som det fæ-ge frem
 fæ-est, vær-bitt o- ver Van-det med de Tus-sind hjem.
 Ja, vi el-sker det og tan-ker paa vi Tæ og Mor og den
 Sa ga nat som fæ-ker Dron-ne paa vor fæd, og den
 Sa, ga-nit som fæ-ker, fæ-ker Dron-ne paa vor fæd.

<p><i>Det Landet Hæder og Ære er det for Hærensind, Dette Landet Hæder værd, Hærensind og Ære værd, Ha det Landet Hæder og Ære Hærensind med det Ære, Ha det Landet Hæder og Ære Hærensind med det Ære.</i></p>	<p><i>Storhed som Hærensind Hvor en Hærensind Og ved Siden Hærensind Hærensind og Ære værd, Hærensind og Ære værd, Hærensind og Ære værd, Hærensind og Ære værd, Hærensind og Ære værd.</i></p>	<p><i>Hærensind og Ære værd, men vi fæd og det Da vi prøver nogle Gang, Og vi fæd og det Hærensind og Ære værd, End det kom i Tæd, Hærensind og Ære værd, Hærensind og Ære værd!</i></p>
--	--	---

Nu som bare de i Vein
 En hær Hærensind
 Hærensind og Ære værd
 Med vor Hærensind
 Hærensind og Ære værd
 Hærensind og Ære værd
 Hærensind og Ære værd
 Hærensind og Ære værd

Norsk Mænd: Hærensind og Ære
 Hærensind og Ære
 Hærensind og Ære værd
 Hærensind og Ære værd
 Hærensind og Ære værd
 Hærensind og Ære værd
 Hærensind og Ære værd
 Hærensind og Ære værd

Og Hærensind og Ære værd

elsker, elsker det og tenker
 på vår far og mor
 og den saganatt som senker
 drømme på vår jord,

for ingen vil si setningen på den måten. I stedet synges:

elsker, elsker det
 og tenker på vår far og mor
 og den saganatt
 som senker drømme på vår jord.

Men denne deklameringsmåte er nok meget tvilsom når det gjelder et dikt, fordi dette har fått sin spesielle kunstneriske form som helst bør beholdes. Versets form må ikke ødelegges ved å bryte linjerhythmen. En hører til dels også slik linjebrytning ved opplesing. Men ved å binde ordene sammen på denne dagligtale-måten, får man en realistisk foredragsmåte som lett kan omdanne poesi til prosa.

I hvert fall bør man ikke gjøre det i «Ja, vi elsker». Nordraak har i sitt manuskript tydelig vist at han vil beholde linjerhythmen, og det til og med ved de nettopp siterte linjer. Han har nemlig satt 1/4 pause etter «elsker, elsker det og tenker», og dette har Behrens i sin utgave forandret til:



Eksempel 2

Dette passet til hans snøgge tempo. Nå har ikke Nordraak gjort det på samme måte ved slutten av neste linje «saganatt som senker», noe som kommer av crescendoen. Der får man i stedet lage en liten cesur.

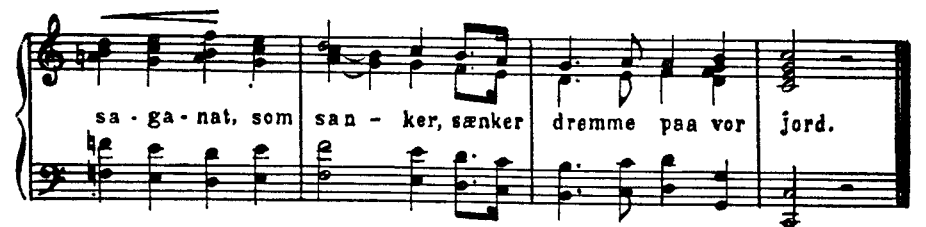
Noe annet som styrker meningen om at Nordraak tenkte seg melodien forholdsvis langsomt utført, er 1/4-notene på «frem» og «hjem». Dersom man i hurtig tempo skal syngre disse med så kort varighet, blir det noe hakket over frasene, og det stemmer hverken med tekstens eller melodien karakter. Behrens har holdt seg til Nordraaks notering, men i senere utgaver⁴ er disse notene forlenget.

Når Nordraak så tydelig har komponert sin melodi etter versets form, og Bjørnson ville ha sitt dikt sunget som en hymne, er tempo

⁴ Således i Wendelborgs utgave «Norsk Musikforlags samling av blandet kor» nr. 1, som begge steder har punkterte halvnoter. I «Norges Melodier», bind I, nr. 63 er det punktert halvnote på «frem» og halvnote på «hjem». I O. M. Sandvik, Realskolens sangbok (Oslo 1957) er det halvnoter begge steder.

63. Ja, vi elsker dette landet.

R. Nordraak.



Eksempel 3

di marcia» et uheldig tempo. Moderato eller muligens andante ville passe atskillig bedre.

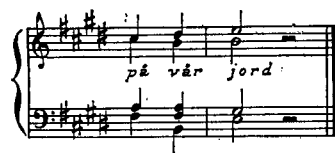
Ser en dessuten mer på innholdet av diktet, så vil en sikkert finne at det er ingen marsjerende munter gå-på-glede i det. Vi er glade i det fagre landet. Vi har hatt det vondt, men slik som det norske folk tidligere har kjempet og strevet, vil vi også gjøre vårt beste for landet. Og mot slutten av sangen har vi til og med: «norske mann i hus og hytte takk din store Gud, landet ville han beskytte skjønt det mørkt så ut». Det er en inderlig følt hymnestemning som er grunnlaget i «Ja, vi elsker». Bjørnson har nok funnet det rette ordet: det er en hymne.

Men hvor hurtig skal så «Ja, vi elsker» synges? Er det mulig å fastsette noe bestemt metronomtall? Det er selvfølgelig meget vanskelig, smaken kan skifte, og tempoet kan jo også variere litt om det er få eller mange som synger. Men skulle ikke M. M. $\text{♩} = 76$ være så noenlunde passelig? Da blir tempoet hverken slepende eller oppjaget.

Behrens har også forandret litt på dynamikken. Han har strøket *f* ved første gangs «drømmer» og satt *crescendotegn* i stedet, og satt *f* over «og den» nesten to takter etter, og over «saganatt» har han så sløffet *crescendotegnet*. Dette gjør ikke så meget, men verre er det at i senere utgaver er man gått videre på denne vei, slik at det dynamiske forløp er blitt et ganske annet enn hos Nordraak.

I eks. 3 gjengis en nyere utgave. Sangen begynner her i *f* i stedet for i *mf* som Nordraak har satt, og resultatet er blitt at mannskorene starter med et kraftig rungende «Ja» og en kort pause. Effektfullt er det, men det passer dårlig til tekstinneholdets karakter. Linjen «Ja, vi elsker dette landet» er jo en kjærlighetserklæring til landet, og en pleier vel si slike med ro og en viss forsiktighet, dersom en da mener noe med dem.

De forandringer i akkordene som Behrens har gjort, betyr som nevnt ikke så meget, men de fleste var unødvendige, og til dels er de slett ikke noen forbedring. Særlig har Nordraaks slutningsakkorder den beste form, fordi slike enkle akkorder er karakteristiske for hans harmoniske sats. Behrends har nemlig:



Eksempel 4

En ekstra teksttilføyelse eller gjentakelse i understemmene i siste verselinje har også Behrens satt til, og denne tilføyelse har så siden gått igjen i korutgavene. I noen vers har det vært vanskelig for Behrens å få det til å klaffe bare med gjentakelser, og da har han puttet inn et nytt ord. I første vers synges således «senker fagre drømme» og i sjetten «når det blir krevet også vi vil for dets fred slå leir». Det er ikke grunnlag for denne syngemåten i manuskriptene. Nordraak har bundet sammen to og to noter og etter det skulle to toner komme på «drøm» og to på «me». Men han har satt siste 16 dels-noten i bassen direkte under 16 dels-noten i tenoren, og det har han til og med gjort i begge manuskriptene. Det er derfor rimelig at han har ment det skal være 3 toner på «drøm-» for bassene og så kommer hele koret sammen på «me». Nordraak pleiet nemlig å skrive nøye ut plaseringen når ordene ikke falt sammen i korsatsen, så det er ikke urimelig å anta at han har glemt buen over de tre notene for bassstemmene. Ved å sløyfe denne ordutfyllingen og ved at bassene synger denne melisme på «drøm-», får man mer ro over slutningen.



mot
Behrens:



Eksempel 5

Det er nå gått nesten 100 år siden denne norske nasjonalsang ble diktet og komponert. I årenes løp er det altså kommet til en rekke forandringer som riktignok gjør utførelsen i kor mer effektfull, men som hverken er i Bjørnsons eller Nordraaks ånd. Det ville nok være en fordel om en gikk mer tilbake til Nordraaks opprinnelige form.

ZUSAMMENFASSUNG

Die norwegische Nationalhymne «Ja, vi elsker» wird in verschiedenen Weisen gesungen. In dem Aufsatz wird nachgewiesen, dass eine Reihe von Änderungen in der Vortragsweise stattgefunden haben in den ca. 100 Jahren seitdem sie gedichtet und vertont wurde. Ausgehend von der Handschrift Richard Nordraaks wird gezeigt, dass die meisten dieser Änderungen von Johan D. Behrens herrühren, der das Lied 1864 in seiner grosser Sammlung mehrstimmiger Männerchor-Sätzen ausgegeben hatte. Er fügte die Bezeichnung «Tempo di marcia» hinzu, was dazu verleitet hat, dass «Ja, vi elsker» allzu schnell ausgeführt wurde. Dies war wenigstens die Auf-

fassung von dem Dichter, Björnstjerne Björnson. Im Ganzen sind die Ausgaben der Nationalhymne untereinander abweichend in Bezug auf Dynamik und z. T. auch auf Notenwerten. Es wird dann hervorgehoben, dass es besser wäre, wenn der Vortrag sich so viel wie möglich nach der Handschrift des Komponisten richten würde.